

יחסי ישראל והכורדים במזרח התיכון שלאחר ה-7 באוקטובר

אורי זכי*

ינואר 2026

נייר מדיניות זה בוחן את יחסי ישראל והעם הכורדי על רקע השינויים הדרמטיים במזרח התיכון מאז אירועי ה-7 באוקטובר 2023. קריסת הסדר הישן בסוריה, ההתפתחויות בזירה התורכית, והעמקת העימות בין ישראל לאיראן יצרו מציאות אזורית חדשה, שבה הכורדים – עם של כ-40 מיליון איש הפרוסים על פני סוריה, תורכיה, עיראק ואיראן – הינם שחקן משמעותי בעיצוב מאזן הכוחות האזורי. הנייר מבוסס על שיחות עומק עם גורמים כורדיים בכירים ומובילי דעה מארבע הזירות המרכזיות, ומבקש לחרוג מגישה הרואה בכורדים אוסף של קהילות נפרדות. מן השיחות עולה תפיסה כורדית עקבית הרואה את הכורדים כעם אחד, על אף ההבדלים הפוליטיים והמשפטיים בין הריכוזים השונים, וכן ציפייה מישראל לאמץ מדיניות כוללת, ארוכת טווח ומותאמת זירות. מנקודת מבטה של ישראל, היחסים עם הכורדים אינם צריכים להיתפס כתוצר לוואי של עימותים עם שחקנים אזוריים אחרים, אלא כרכיב עצמאי במדיניות האזורית. בזירה הסורית, המשך קיומה של אוטונומיה כורדית אפקטיבית משרת אינטרסים ישראליים של ביזור, ריסון השפעה תורכית והגנה על מיעוטים. בזירה התורכית, הסוגיה הכורדית משתלבת בהתמודדות עם משטר עוין התומך בחמאס, ובאיראן הכורדים מהווים רכיב אופוזיציוני ייחודי בעל פוטנציאל פעולה פנימי. נייר זה הושלם זמן קצר לפני ההתפתחויות האחרונות בצפון-מזרח סוריה, ובכללן מהלכים צבאיים אגרסיביים של משטר א-שרע נגד האוטונומיה הכורדית, המאיימים על עצם קיומה. התפתחויות אלו מדגישות את שבריריות ההסדרים בזירה הסורית ומחזקות את הצורך באסטרטגיה ישראלית כלפי הכורדים. הנייר מציע שורה של המלצות קונקרטיות למדיניות ישראלית יזומה, הנשענת הן על כלים מדיניים וביטחוניים והן על כלים "רכים" – אזרחיים, אקדמיים ותרבותיים – מתוך הבנה כי השאלה אינה אם ישראל תידרש לסוגיה הכורדית, אלא כיצד לעשות זאת באופן מושכל ואסטרטגי.

א. מבוא

השינויים הדרמטיים במזרח התיכון מאז אירועי ה-7 באוקטובר 2023 קוראים לשינוי גם ביחסי ישראל והעם הכורדי. קריסת הסדר הישן בסוריה, ההתפתחויות בזירה התורכית והעמקת העימות בין ישראל לאיראן יוצרים מציאות אזורית חדשה, שבה הכורדים – עם של כ-40 מיליון בני אדם החיים ברחבי סוריה, תורכיה, עיראק ואיראן – עשויים למלא תפקיד משמעותי בעיצוב מאזן הכוחות האזורי.

* אורי זכי הוא עמית מדיניות במכון מיתוים, המתמקד ביחסי ישראל-כורדים. בעבר שימש יו"ר מרכז הרצל, מנהל מייסד של B'Tselem USA, יועץ לשר המשפטים וחבר בצוות המו"מ של יוזמת זינבה. כיום הוא מנהל אזור הדרום ביוזמת בלומברג לאזוריות. זכי הוא משפטן בהכשרתו, פעיל ציבורי ותיק, ומוביל קו ליברלי-ציוני בשיח המדיני והציבורי בישראל.

הניתוח שיוצג להלן מבקש לחרוג מגישה הרואה בכורדים אוסף של קהילות נפרדות. הוא מבוסס על שיחות עומק עם גורמים כורדים בכירים ומובילי דעה¹ מארבע הזירות הכורדיות המרכזיות, מהן עולה תפיסה כורדית עקבית הרואה את הכורדים כעם אחד, חרף ההבדלים הפוליטיים והמשפטיים בין הריכוזים השונים. משכך, קיימת ציפייה מישראל לגבש מדיניות כוללת, עקבית וארוכת טווח, המותאמת למאפייני כל זירה.

מנקודת מבטה של ישראל, היחסים עם הכורדים אינם צריכים להיתפס כתוצר לוואי של עימותים עם שחקנים אזוריים אחרים, אלא כרכיב עצמאי במדיניות האזורית. בזירה הסורית, המשך קיומה של אוטונומיה כורדית אפקטיבית משרת אינטרסים ישראלים ברורים של ביזור, ריסון השפעה תורכית והגנה על מיעוטים. בזירה התורכית, הסוגיה הכורדית משתלבת בהתמודדות רחבה יותר עם משטר עוין, התומך בחמאס ומקדם תפיסה אסלאמיסטית רדיקלית. באיראן, הכורדים מהווים גורם אופוזיציוני ייחודי בעל פוטנציאל פעולה פנימי, ובצפון עיראק מתקיימת אוטונומיה ממוסדת המשלבת יציבות עם רגישות אזורית גבוהה.

הנייר מדגיש את מגבלותיה של מדיניות ישראלית תגובתית, מקוטעת וקצרת טווח כלפי הכורדים, ומזהה חלון הזדמנויות לגיבוש מדיניות כורדית כוללת: כזו הנשענת על אינטרסים אסטרטגיים משותפים, אך מיושמת באופן דיפרנציאלי ומדוד בכל אחת מן הזירות. לצד כלים מדיניים וביטחוניים, מודגשת חשיבותם של כלים "רכים" – אקדמיים, אזרחיים, תרבותיים והומניטריים – בבניית אמון, בלגיטימציה הדדית ובהעמקת הקשר לאורך זמן.

לסיום, מציע הנייר שורה של המלצות קונקרטיות למדיניות ישראלית יזומה, דיסקרטית וארוכת טווח כלפי העם הכורדי, מתוך הבנה כי הכורדים צפויים להוסיף ולהיות שחקן מרכזי במזרח התיכון המשתנה. הבחירה העומדת בפני ישראל אינה אם להידרש לסוגיה הכורדית, אלא האם לעשות זאת באופן מושכל, עקבי ואסטרטגי – או להסתפק בתגובתיות ולהותיר את הזירה בידי שחקנים אחרים.

ב. הכורדים והאינטרס הישראלי במזרח התיכון המשתנה

למה עכשיו? – נקודת המוצא הישראלית

אירועי ה-7 באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה בעקבותיהם אינם מהווים רק משבר ביטחוני חריף עבור ישראל, אלא נקודת שבר אזורית רחבה, המאיצה תהליכים של שינוי במאזן הכוחות במזרח התיכון. היחלשות הציר האיראני בזירות סוריה ולבנון, קריסת משטר אסד והוואקום שנוצר בעקבותיה, לצד התחזקות שחקנים אזוריים בעלי אוריינטציה איסלאמיסטית-סונית ובראשם תורכיה – כל אלה יוצרים מציאות אסטרטגית חדשה המחייבת את ישראל לבחינה מחודשת של הנחות היסוד שעל פיהן פעלה בעשורים האחרונים.

במציאות זו, שדה הפעולה האזורי אינו מתעצב עוד סביב מדינות ריבוניות בלבד. קבוצות לאומיות חוצות-גבולות, מסגרות אוטונומיות ושחקנים לא-מדינתיים בעלי תודעה פוליטית משותפת ונוכחות אזורית הופכים לגורמים בעלי השפעה מדינית של ממש. עבור ישראל, המשך הסתמכות בלעדית על דפוסי מדיניות מדינתיים-פורמליים מגביל את יכולתה להבין ולנווט את המרחב האזורי המתהווה.

העם הכורדי משתלב באופן מובהק במגמה זו. אף שהוא מפוצל בין ארבע מדינות – עיראק, סוריה, תורכיה ואיראן – הכורדים מהווים קבוצה לאומית אחת, בעלת תודעה היסטורית משותפת, רשתות קשר חוצות-גבולות ויכולת השפעה אזורית שאינה מבוטלת. מדובר באחת הקבוצות הלאומיות הגדולות במזרח

¹ נייר מדיניות זה מבוסס על שילוב בין ניתוח מדיניות אזורי לבין תובנות משיחות רקע עם גורמים כורדיים ומומחים לזירות הרלוונטיות. במהלך הכנתו התקיימו שיחות עומק עם גורמים פוליטיים, אזרחיים וביטחוניים מכורדיסטן העיראקית, מצפון-מזרח סוריה, מתורכיה ומאיראן, וכן עם חוקרים ואנשי פזורה כורדית באירופה. מרבית השיחות נערכו בתנאי דיסקרטיות וללא ייחוס ישיר. לפיכך, העמדות המובאות בנייר משקפות תפיסות, ציפיות וחששות רווחים במרחב הכורדי, ולא עמדות רשמיות של הנהגות מוסדיות.

התיכון: כ-40-35 מיליון בני אדם, הפזורים על פני ארבע מדינות מרכזיות. זהו העם הרביעי בגודלו באזור, והקבוצה האתנית הגדולה בעולם ללא מדינה ריבונית משלה. משקל דמוגרפי זה, בצירוף פריסה גיאוגרפית רציפה יחסית ונוכחות פוליטית, אזרחית ולעיתים גם צבאית בזירות מפתח, הופך את הכורדים לשחקן אזורי משמעותי – ולא למיעוט שולי בלבד.

עבור ישראל, חשיבותם של הכורדים אינה נובעת רק ממעמדם כמיעוט גדול ובעל אוריינטציה חילונית-יחסית באזור רווי קונפליקטים דתיים, אלא גם ממיקומם הגיאוגרפי-אסטרטגי ומהשפעתם הפוטנציאלית על שתי זירות מרכזיות: תורכיה ואיראן. תורכיה של רג'פ טאיפ ארדואן מתבססת ככוח אזורי עוין לישראל, בעל נוכחות גוברת בסוריה ומעורבות פעילה בזירה הפלסטינית. בתוך הקשר זה, הסוגיה הכורדית – הפנימית והאזורית – מהווה מרכיב מרכזי בהבנת מגבלות הכוח התורכי ובאיתור מנופי השפעה עקיפים. במקביל, איראן נותרת האיום האסטרטגי המרכזי על ישראל, והזירה הכורדית באיראן מהווה אחת מנקודות התורפה המעטות של המשטר, שבהן מצטברים דיכוי לאומי, פוטנציאל מחאתי ויכולות ארגון עצמאיות.

נייר מדיניות זה יוצא מנקודת מוצא שלפיה היחסים בין ישראל לעם הכורדי אינם יכולים להישאר ברמה של קשרים טקטיים, אד-הוקיים או הצהרתיים. השינויים האזוריים יוצרים פוטנציאל – אך גם סיכון – לתמורה אסטרטגית ביחסים אלה. כדי לממש פוטנציאל זה נדרשת מדיניות ישראלית מודעת, עקבית וארוכת טווח, המבוססת על הבנת האינטרסים ההדדיים, הרגישויות הפנים-כורדיות והאילוצים האזוריים שבתוכם פועלים שני הצדדים.

הכורדים כקבוצה לאומית אחת חוצת-מדינות

על אף פיזורם בין ארבע מדינות ריבוניות והתפתחותם בתוך הקשרים פוליטיים, משפטיים וביטחוניים שונים, הכורדים תופסים עצמם – ובמידה רבה פועלים – כחלק מקבוצה לאומית אחת. תפיסה זו אינה רק נרטיב זהותי, אלא בסיס ממשי לתודעה פוליטית משותפת, לרשתות קשר חוצות גבולות וליכולת השפעה אזורית החורגת מגבולותיה של כל זירה בנפרד.

התודעה הלאומית הכורדית נשענת על שפה משותפת, על זיכרון היסטורי קולקטיבי של פיצול ודיכוי, ועל חוויות פוליטיות מקבילות של מאבק על הכרה, זכויות ואוטונומיה. אף שהמסגרות הארגוניות והאסטרטגיות שונות ממדינה למדינה – החל מאוטונומיה ממוסדת בעיראק, דרך ממשל עצמי דה-פקטו בצפון-מזרח סוריה, ועד מאבק פוליטי מדוכא בתורכיה ובאיראן – מתקיים מנה משותף רחב של תפיסות, שאיפות ורגישויות.

קשרים אלה אינם רעיוניים בלבד. בפועל מתקיימות רשתות חוצות-גבולות של משפחות, פעילים פוליטיים, ארגוני חברה אזרחית ואמצעי תקשורת, המאפשרות זרימה של רעיונות ונרטיבים והשפעה הדדית בין הזירות. התפתחויות בזירה אחת נתפסות במהירות ומשפיעות גם על האחרות.

עבור ישראל, משמעות מציאות זו כפולה: ראשית, כל מדיניות כלפי הכורדים – גלויה או דיסקרטית – נתפסת במרחב הכורדי כולו, ולא בזירה אחת בלבד. שנית, התייחסות לכורדים כאל אוסף מיעוטים מקומיים, ולא כאל קבוצה לאומית בעלת תודעה משותפת, עלולה להוביל למדיניות מקוטעת וקצרת טווח, ולהחמיץ את הפוטנציאל האסטרטגי הגלום בקשר עקבי ומודע יותר. עם זאת, הכרה זו אינה מבטלת את הצורך במדיניות דיפרנציאלית וזהירה, המותאמת לנסיבות הייחודיות בכל זירה.

ג. רקע היסטורי – יחסי ישראל והכורדים עד ערב ה-7 באוקטובר

הקשרים בין העם היהודי לבין העם הכורדי נטועים בשכבות היסטוריות ותרבותיות עמוקות. בשיח הכורדי העכשווי חוזרת לעיתים הטענה כי שורשיו של העם היהודי מצויים בכורדיסטן, בין היתר בשל הזיהוי של חרן – עיר מוצאו של אברהם – עם המרחב הכורדי ההיסטורי. מעבר לנרטיבים אלה, התקיימה בכורדיסטן קהילה יהודית רציפה במשך מאות שנים, ויש מסורות המייחסות את ראשיתה לגלות אשור וגלות בבל.

יהודי כורדיסטן שמרו על זהותם הייחודית לאורך הדורות, ובמהלך המאה ה-20 עלו רובם לישראל – הן בגלי עלייה מוקדמים והן לאחר הקמת המדינה, לרבות במסגרת מבצע "עזרא ונחמיה" והעליות שלאחריו.

רקע היסטורי זה יצר תשתית תודעתית מסוימת ליחסים בין ישראל לבין גורמים כורדיים, המבוססת על חוויית מיעוט, מאבק על זהות לאומית וקיום במרחב אזורי עוין. עם זאת, היחסים המדינתיים שהתפתחו מאז קום ישראל לא נשענו על זיקה היסטורית בלבד, אלא על שילוב מורכב של אינטרסים אסטרטגיים, קשרים חשאיים ומגבלות אזוריות.

ראשית הקשרים: דוקטרינת ברית הפריפריה (שנות ה-50–70)

הקשרים הראשונים בין מדינת ישראל לגורמים כורדיים, בעיקר בעיראק, התפתחו בשנות ה-50 וה-60 במסגרת "דוקטרינת הפריפריה" של דוד בן-גוריון, שנועדה לבנות בריתות עם שחקנים לא-ערביים במזרח התיכון כדי לאזן את העוינות מצד מדינות ערב. הכורדים בעיראק, שניהלו מאבק מתמשך לאוטונומיה מול המשטר המרכזי בבגדד, נתפסו כשותף טבעי במסגרת תפיסה זו.

במהלך תקופה זו העניקה ישראל סיוע חשאי למרד הכורדי בהנהגת מולא מוסטפא ברזאני, שכלל אספקת נשק, אימונים צבאיים, סיוע לוגיסטי ורפואי, ואף אימונים בישראל. הסיוע נבע משיקולים אסטרטגיים מובהקים: החלשת עיראק כמדינת עימות מרכזית, איסוף מודיעין, וכן הזדהות עם מאבק לאומי הנתפס כקרוב לחוויה הישראלית. עבור הכורדים, ישראל שימשה מקור סיוע קריטי ומודל למדינה קטנה שהצליחה לבסס ריבונות בסביבה עוינת.

עם זאת, קשרים אלה התאפיינו גם בפגיעות גבוהה. הסכם אלג'יר בין איראן לעיראק ב-1975, שבו התחייבה איראן להפסיק את תמיכתה בכורדים, הביא לקריסת המרד ולהפסקת הסיוע הישראלי הישיר. מהלך זה נחרת בזיכרון הכורדי כנטישה כואבת, והשפעתו ניכרת עד היום בדפוס חשדנות כלפי שותפים חיצוניים.

שנות ה-80 וה-90: התאמה למציאות משתנה

למרות משבר 1975, הקשרים בין ישראל לכורדים לא נותקו לחלוטין. במהלך מלחמת איראן-עיראק בשנות ה-80 נוצרו הזדמנויות לשיתופי פעולה טקטיים, אם כי בהיקף ובאופי מצומצמים יותר. ישראל המשיכה לראות בכורדים גורם רלוונטי בזירה האזורית, אך פעלה בזהירות רבה לנוכח הרגישויות הגיו-פוליטיות.

נקודת מפנה נוספת חלה לאחר מלחמת המפרץ הראשונה ב-1991 והקמת האזור האוטונומי הכורדי בצפון עיראק בחסות בינלאומית. הקמת ממשלת כורדיסטן העיראקית (KRG) יצרה לראשונה מסגרת שלטונית כורדית יציבה יחסית, ואפשרה קשרים גלויים יותר – אם כי עדיין דיסקרטניים – עם ישראל. בשנים אלה החלו גם קשרים כלכליים, ובשלב מאוחר יותר דווח על ייבוא נפט מכורדיסטן העיראקית לישראל.

המאה ה-21 ועד ערב ה-7 באוקטובר

לאחר הפלישה האמריקאית לעיראק ב-2003 וההכרה הרשמית באוטונומיה הכורדית בחוקת עיראק (2005), העמיקו הקשרים בין ישראל ל-KRG. ישראל הייתה מהמדינות הבודדות שהביעו תמיכה פומבית בזכות הכורדים להגדרה עצמית. הצהרתו של ראש הממשלה בנימין נתניהו ב-2014, וכן התמיכה הישראלית במשאל העם לעצמאות כורדיסטן העיראקית בספטמבר 2017, המחישו את הפוטנציאל – אך גם את מגבלותיו – של הקשר. משאל העם לא מומש נוכח התנגדות חריפה מצד בגדד, אנקרה, טהראן והקהילה הבינלאומית.

ביטוי אזורי וטעון נוסף למתח זה היה כינוס אזורי שנערך בספטמבר 2021 באירביל, שבו קראו משתתפים כורדים ועיראקיים לקידום נורמליזציה עם ישראל. אף שהכינוס לא ייצג עמדה רשמית של ה-KRG עצם, קיומו העיד על קיומו של שיח – גם אם מוגבל ולא ממוסד – בקרב חוגים כורדיים ואזוריים.

לגבי האפשרות של יחסים פתוחים יותר עם ישראל. מנגד, התגובות החריפות מצד בגדד ושחקנים אזוריים הדגישו את הרגישות הפוליטית הגבוהה של הנושא, ואת המגבלות המעשיות על כל ביטוי פומבי של קשרים כאלה.

סוגיית ה-PKK והשלכותיה על היחס הישראלי

מפלגת הפועלים של כורדיסטן (PKK), שנוסדה בשנת 1978, מילאה תפקיד מרכזי בעיצוב היחס הישראלי לסוגיה הכורדית בתורכיה ובאזור כולו. הארגון, שאימץ מראשית דרכו אידאולוגיה מרקסיסטית-לניניסטית, ראה במאבק המזוין כלי מרכזי להשגת יעדיו – תחילה הקמת מדינה כורדית עצמאית, ובהמשך אוטונומיה פוליטית ותרבותית. לאורך שנות ה-80 וה-90 ניהל ה-PKK עימות מזוין רחב היקף עם המדינה התורכית, שגבה עשרות אלפי קורבנות משני הצדדים, והותיר חותם עמוק בזירה הפוליטית, הביטחונית והחברתית בתורכיה.

בהקשר האזורי, חשוב לציין כי בשנות ה-70 וה-80 קיים ה-PKK קשרים הדוקים עם אש"ף ועם פלגים פלסטיניים קומוניסטיים, ובראשם החזית העממית לשחרור פלסטין. במסגרת זו פעלו אנשי PKK בלבנון, בעיקר בדרום המדינה ובבקעת הלבנון, לעיתים תחת חסות ארגוני אש"ף. בתקופה זו התקיימו גם פעולות עוינות כלפי ישראל, לרבות אימונים, שיתוף ידע מבצעי והשתלבות במרחב הטרור הפלסטיני שפעל מלבנון נגד יעדים ישראליים. זיקה זו חיזקה בישראל את התפיסה של ה-PKK כחלק מהמרחב האנטי-ישראלי הרדיקלי, ולא רק כארגון לאומי כורדי.

לכידתו של מנהיג ה-PKK, עבדוללה אג'לאן, בשנת 1999 בקניה, היוותה נקודת שבר נוספת בתפיסת היחסים. אף שמעולם לא פורסמה הכרה רשמית במעורבות ישראלית במבצע, בחוגים כורדיים רבים רווחה – ועודנה רווחת – התפיסה כי למוסד הישראלי היה תפקיד מודיעיני מסייע בלכידתו. תפיסה זו, בין אם היא משקפת את מלוא המציאות ובין אם לאו, הובילה באותה עת למחאות כורדיות אלימות נגד נציגויות ישראליות באירופה, והותירה משקע תודעתי עמוק ביחסים בין ישראל לבין חלקים מהמרחב הכורדי, במיוחד בתורכיה ובפזורה.

מאז סוף שנות ה-90 התרופפו הקשרים בין ה-PKK לבין גורמים פלסטיניים, בין היתר על רקע שינויי עומק בזירה הלבנונית והפלסטינית והסתגלות הארגון למציאות אזורית משתנה. עם זאת, הגדרתו של ה-PKK כארגון טרור על ידי תורכיה, ארה"ב והאיחוד האירופי, לצד המטען ההיסטורי של פעילותו האנטי-ישראלית בעבר, עיצבו לאורך שנים מדיניות ישראלית זהירה ומסויגת. ישראל נמנעה מקשר גלוי או מתמיכה בארגון, גם בתקופות של מתיחות חריפה עם תורכיה, והעדיפה להתמקד בקשרים עם גורמים כורדיים אחרים, ובראשם כורדיסטן העיראקית.

לצד קו זה, נשמעו לאורך השנים גם קולות חריגים בזירה הישראלית. כך למשל, בשנת 2017 הביע סגן הרמטכ"ל לשעבר וראש מפלגת הדמוקרטים כיום, אלוף (מיל') יאיר גולן, בכנס במכון וושינגטון למדיניות המזרח הקרוב, את עמדתו כי על ישראל לבחון הכרה ב-PKK ולפעול להסרתו מרשימות ארגוני הטרור במערב. אף שהייתה זו התבטאות בודדת ולא ייצגה מדיניות רשמית, היא הותירה רושם משמעותי בחוגים כורדיים והמחישה את קיומו של דיון – גם אם מצומצם – בישראל לגבי מורכבות הסוגיה.

הכורדים בסוריה ובאיראן

בסוריה, עם פרוץ מלחמת האזרחים ב-2011 והתחזקות הכוחות הכורדיים בצפון המדינה, נוצרה לישראל דילמה אסטרטגית. מחד, הכורדים נלחמו בדאע"ש והיוו גורם יציבות יחסי; מאידך, זיקתם הארגונית ל-PKK והתנגדות תורכית חריפה להתבססותם הגבילו כל אפשרות לתמיכה ישראלית גלויה. קשרים, ככל שהתקיימו, נותרו בעיקר ברמה החשאית. באיראן, בשל עוינות המשטר לישראל, כל קשר עם גורמים כורדיים היה, אם בכלל, סמוי ומוגבל, ולא גובש לכדי מדיניות גלויה או שיטתית.

מסקירה זו ניתן לראות כי לאורך עשרות שנים התאפיינו יחסי ישראל-כורדים בשילוב של אינטרסים אסטרטגיים, זהירות פוליטית ומגבלות אזוריות. עבור ישראל, הכורדים שימשו מרכיב ביטחוני, מדיני ולעיתים כלכלי; עבור הכורדים ישראל היוותה מקור לסיוע, לגיטימציה וללמידה מניסיון מדינתי ייחודי. עם

זאת, חשאיות, פיצול פנימי ומשקעים היסטוריים - ובראשם סוגיית ה-PKK - עיצבו את גבולות הקשר. עד ערב ה-7 באוקטובר 2023 הגיעו היחסים, בעיקר עם ה-KRG, לרמה של הבנה ותיאום לא-פורמליים, המהווים תשתית משמעותית, אך מוגבלת לדיון בתמורה אסטרטגית אפשרית.

ד. הכורדים בזירה האזורית החדשה – מעמד, אתגרים ושאיפות

אירועי ה-7 באוקטובר 2023 והמלחמה בעזה האיצו שינויי עומק בזירה האזורית: היחלשות שחקנים ותיקים בחלק מן הזירות, התמוטטות משטר אסד והתהוות סדר חדש בסוריה, לצד התגברות המעורבות התורכית. לצד אלה, ההסלמה הישירה בין ישראל לאיראן במסגרת מלחמת 12 הימים ("עם כלביא"), חידדה מחדש את קווי השבר האזוריים ואת חשיבותן של זירות פריפריאליות וקהילות חוצות-גבולות במאבק על השפעה ויציבות.

עבור העם הכורדי – המפוצל בין עיראק, סוריה, תורכיה ואיראן אך מחובר בתודעה ובקשרים חוצי-גבולות – מדובר במציאות חדשה המשלבת חלונות הזדמנות עם סיכונים מוגברים. פרק זה מציג את תמונת המצב בזירות השונות ואת מעמדם, אתגריהם ושאיפותיהם של הכורדים במזרח התיכון החדש.

הכורדים בעיראק: אוטונומיה ממוסדת תחת לחץ מתמשך

כורדיסטן העיראקית (KRG) היא הריכוז הכורדי הממוסד והיציב ביותר באזור מאז ראשית שנות ה-90, ומעמדה מעוגן במבנה החוקתי העיראקי שלאחר 2003. עם זאת, גם אוטונומיה זו פועלת לאורך שנים במרחב תמרון מצומצם בין לחצים פנימיים וחיצוניים: מחלוקות כרוניות עם בגדד סביב סמכויות, תקציב, נפט וגז ושטחים שנויים במחלוקת; לצד חדירה עקבית של שחקנים אזוריים לשטח עיראק.

תורכיה רואה בצפון עיראק זירה מרכזית למאבקה ב-PKK, ומקיימת לאורך שנים נוכחות צבאית ומבצעים חוצי-גבול, לצד מנופי לחץ כלכליים ופוליטיים על הנהגת ה-KRG. איראן, מצידה, פועלת לשימור השפעתה בעיראק ולבלימת כל מרחב פעולה הנתפס כעויין לה, ורואה באזור האוטונומי הכורדי מרחב רגיש – בשל קרבתו לגבול, קשריו עם ארה"ב והמערב, ועצמאותו היחסית ממנגנוני הכוח הפרו-איראניים בבגדד.

במישור האזורי הרחב, כורדיסטן העיראקית נתפסת זה שנים כזירה רלוונטית גם לעימות מול איראן, בין היתר בשל מערכות קשרים ביטחוניות-מודיעיניות עם גורמים מערביים ואזוריים. בתוך הקשר זה, גורמים איראניים – ובראשם משמרות המהפכה – תקפו בשנים האחרונות באזור אירביל ובסביבתה, כפעולות נגד "נוכחות ישראלית-מודיעינית" בכורדיסטן העיראקית. טענות אלה לא זכו לאימות פומבי מצד גורמים בינלאומיים או מצד הנהגת ה-KRG, אך הן משקפות תפיסה איראנית עקבית שלפיה האוטונומיה הכורדית בעיראק היא חוליה רגישה במאבק האזורי.

ההסלמה הישירה בין ישראל לאיראן ("עם כלביא"), חידדה תפיסה זו והגבירה את הלחצים על ההנהגה הכורדית: מחד גיסא, האוטונומיה נשענת על קשרים שמחזקים את חוסנה; מאידך גיסא, עצם קיומם – ולעיתים עצם ייחוסם של קשרים ביטחוניים אלה – עשוי להציב את כורדיסטן העיראקית כמטרה להרתעה או לפגיעה. מתח זה ממחיש את פגיעותה של האוטונומיה הכורדית בעיראק ואת הצורך שלה, כמו גם של שותפיה, בניהול זהיר של יחסים רגישים בזירה צפופה ומתוחה.

הכורדים בסוריה: אוטונומיה בין שינוי משטרי, לחץ תורכי ואינטרס ישראלי

בצפון-מזרח סוריה התגבשה בעשור האחרון אוטונומיה דה-פקטו: המנהל האוטונומי (AANES, "רוז'בה") והכוחות הסוריים הדמוקרטיים (SDF) מחזיקים בשליטה על שטח נרחב, אוכלוסייה מגוונת ונכסים אסטרטגיים, ובראשם שדות נפט, גבולות ומעברי סחר. עם זאת, האוטונומיה אינה נהנית מהכרה בינלאומית רשמית, ותלויה במידה רבה בנוכחות ובסיוע אמריקאי שנועדו בראש ובראשונה למאבק

בדאע"ש. תלות זו יצרה שבריריות: האוטונומיה מתקיימת בתווך שבין אינטרסים מתנגשים של ארה"ב, תורכיה, דמשק ושחקנים נוספים – כאשר כל שינוי במדיניות המעצמות עלול לערער את יציבותה.

על רקע השינוי המשטרי בסוריה ועליית הנהגה חדשה בדמשק בראשות א-שרע, הודיעה ההנהגה הכורדית על חתימת הבנות עם המשטר החדש. ההבנות הוצגו כמהלך עקרוני להשתלבות במסגרת של מדינה סורית אחת, תוך שמירה על זכויות פוליטיות ואזרחיות; והן כוללות, בין היתר, התחייבות עקרונית לאחדות טריטוריאלית לצד כיוון של שילוב הדרגתי של הכוחות הכורדיים במסגרת הצבא הסורי. לצד זאת, היקף יישום ההבנות, לוחות הזמנים, הסדרת מנגנוני הביטחון המקומיים והתרגום להסדרים מוסדיים מחייבים – כל אלה נותרו פתוחים, בעיקר בהיעדר ערבויות בינלאומיות, ובצל פערים מהותיים בין תפיסת הממשל העצמי הכורדי לבין נטיות ריכוזיות שלטוניות המאפיינות את מרכז המדינה הסורית לאורך זמן.

האיום המיידי והמתמשך על האוטונומיה הכורדית נותר תורכיה. אנקרה רואה ב-SDF שלוחה של ה-PKK, ופועלת לסיכול כל ישות כורדית רציפה לאורך גבולה, באמצעות לחץ צבאי, מבצעי עומק, כוח-פרוקסי מקומי ולעיתים גם דפוסים של הנדסה דמוגרפית באזורים שבהם התערבה. בתוך כך, מדיניות ארה"ב מוסיפה להיות מקור אי-ודאות מרכזי: חוסר עקביות לאורך השנים, ובפרט תחת ממשל טראמפ והיחס החיובי שהפגין כלפי ארדואן, חיזקו בקרב הכורדים את ההבנה שאין לראות בהגנה האמריקאית ערובה קבועה, וכי יש להיערך לתרחישים של צמצום נוכחות או שינוי סדרי עדיפויות.

למציאות זו נוסף מימד אזורי חדש לאחר מעורבותה הצבאית הישירה של ישראל בדרום סוריה להגנת הדרוזים באזור א-סוידא ואף בסמוך לדמשק. מהלכים אלה סימנו תקדים: ישראל הראתה נכונות לפעול מעבר לגבולה, לא רק לשם סיכול איומים ישירים, אלא גם מתוך תפיסה של הגנה על מיעוט מקומי הנתון לאיום חמור. בהקשר רחב יותר, הזירה הסורית מדגישה אינטרס ישראלי בשימור מרחב מבוזר יותר בסוריה – שבו מתקיימות ישויות מקומיות שאינן מזוהות עם ציר איסלמיסטי-סוני בהובלת תורכיה – ובהימנעות מחזרה למודל של מדינה ריכוזית חזקה הנשלטת בידי גורם עוין. בהקשר זה, המשך קיומה של אוטונומיה כורדית בצפון-מזרח סוריה (גם אם במסגרת מדינה סורית אחת), עשוי לשרת אינטרס ישראלי ארוך טווח, כל עוד ישראל פועלת בזהירות ואינה יוצרת "הפללה" פוליטית של הכורדים בזירה הסורית-אזורית.

הכורדים בתורכיה: דיכוי מתמשך לצד פוטנציאל לשינוי

הכורדים בתורכיה הם הקהילה הכורדית הגדולה ביותר באזור – לפי הערכות כ-15–20 מיליון איש (כ-18–22 אחוזים מאוכלוסיית המדינה). מאז ראשית הרפובליקה התורכית התאפיינה מדיניותה כלפיהם בדיכוי והדרה: הכחשת זהות, מגבלות על השפה והתרבות, ודיכוי מרידות. דפוסים אלה, על אף תנודות, ממשיכים לעצב את יחסי המדינה עם אזרחיה הכורדים גם בעשורים האחרונים.

בעשור האחרון, בעיקר לאחר ניסיון ההפיכה הכושל נגדו, נוקט ארדואן בקו נוקשה כלפי שאיפות כורדיות פנימיות וחיצוניות. התחזקות הנרטיב האסלאמיסטי-לאומני מצמצמת את המרחב האזרחי והפוליטי, ומלווה במעצרים, הדחת ראשי רשויות והפעלת לחץ על מפלגות כורדיות לגאוליות ובראשן DEM (לשעבר HDP), לרבות מאסרו התמשך מאז 2016 של סלהטין דמירטאש, מנהיגה הכריזמטי של המפלגה.

במקביל, סוגיית ה-PKK מצויה בנקודת מפנה טרייה: לאחר עשורים של עימות מזוין שגבה עשרות אלפי קורבנות משני הצדדים, והביא להגדרת הארגון כארגון טרור בתורכיה, בארה"ב ובאיחוד האירופי, נרשמו ב-2025 צעדים חריגים בכיוון של סיום המאבק המזוין – לרבות קריאתו של עבדאללה אוג'לאן (הכלוא מאז 1999), והכרזות מצד מפקדת הארגון בצפון עיראק, לצד טקסים פומביים של השמדת נשק. עם זאת, מוקדם לקבוע אם מדובר בהתפרקות מלאה ומקיפה או בצעדים הצהרתיים, והספקנות הכורדית לגבי נכונותה של תורכיה לשינוי מדיניות מהותי נותרה גבוהה.

לצד הדיכוי, הכורדים מחזיקים גם מנוף פוליטי: במערכת פרלמנטרית מפוצלת, הגוש הכורדי עשוי לשמש לשון מאזניים בסוגיות חוקתיות ובמאבקי כוח פנימיים, באופן שעשוי להשפיע על היתכנות הסדרה פוליטית – אך גם על הסיכון לשימוש טקטי בכורדים בתוך מערכות הכוח של אנקרה.

הכורדים באיראן: אופוזיציה לאומית, מחאה אזרחית ויכולת מאורגנת

הכורדים באיראן פועלים תחת דיכוי פוליטי-ביטחוני הדוק מאז הקמת הרפובליקה האסלאמית, ללא הכרה מוסדית וללא מרחב פעולה פוליטי גלוי. למרות זאת, הם נותרו מרכיב עקבי ומשמעותי באופוזיציה למשטר, כחלק מחיבור בין מאבק לאומי-אתני לבין דרישות לחירות אזרחית.

הדבר בלט בגל המחאה שפרץ בעקבות מותה של מהסא אמיני בספטמבר 2022 – צעירה כורדית מסאקז – לאחר שנעצרה בידי משמרת הצניעות בטענה לאי-עטיית חג'אב "באופן תקין". המחאה החלה בכורדיסטן האיראנית והתפשטה לרחבי המדינה, והדגישה את מרכזיות הכורדים בתנועות מחאה חוצות-מגזרים.

ייחודם של הכורדים בזירה האיראנית הוא גם בממד הארגוני-ביטחוני: מפלגות כורדיות איראניות מחזיקות בזרועות חמושות מאורגנות ורציפות, בעיקר באזורי הגבול, ומשלבות פעילות פוליטית וחברתית עם יכולת צבאית. שילוב זה מעניק לזירה הכורדית באיראן משמעות נוספת – הן בעיני המשטר בטהראן והן בעיני שחקנים אזוריים המתעניינים בדינמיקות הפנימיות של איראן.

בעקבות העימות הישיר בין ישראל לאיראן במסגרת מלחמת 12 הימים ("עם כלביא") עלו במרחב הכורדי באיראן ציפיות כי פגיעה מצטברת ביכולות המשטר עשויה לייצר תנאים נוחים יותר לערעורו מבפנים. עם זאת, ניסיון העבר – ובפרט דיכוי מחאות רחבות היקף ללא קריסה של מנגנוני הכוח – מחזק הערכה זהירה שלפיה מהלך פנימי משמעותי ייתכן רק אם תתרחש החלשה ממשית ומתמשכת של יכולת השליטה של המשטר.

הכורדים – הזדמנויות וסיכונים מוגברים במזרח התיכון החדש

הזירה שלאחר ה-7 באוקטובר מציבה את הכורדים בפני פרדוקס: מחד, התערערו הסדרים ישנים ושינויים משטריים יוצרים הזדמנויות לקידום אוטונומיה, הכרה וזכויות – במיוחד בסוריה, ובמידה מסוימת גם בעיראק, ובאפשרות להתפתחויות פוליטיות בתורכיה. מאידך, מאבקי השפעה חדשים – מצד תורכיה, המשטר החדש בסוריה והמשך הלחץ האיראני – חושפים את הכורדים לאיומים ביטחוניים, פוליטיים והומניטריים גוברים. הפיצול הפנימי, השונות בין הזירות והיעדר תמיכה בינלאומית עקבית ממשיכים להוות חסמים מרכזיים. גורלם של הכורדים תלוי ביכולתם לנווט במציאות תנודתית זו, לשמר זיקות חוצות-גבולות, לגבש חזיתות פנימיות וחיצוניות אפקטיביות, ולנצל בתבונה הזדמנויות – מבלי להישחק בין אינטרסים של שחקנים אזוריים חזקים מהם.

ה. מבט כורדי על הזדמנויות והאתגרים ליחסי ישראל-כורדים

השינויים הדרמטיים במזרח התיכון לאחר אירועי ה-7 באוקטובר, מלחמת 12 הימים והעימות הישיר בין ישראל לאיראן, ובכללם התמורות בסוריה וההתפתחויות בסוגיית ה-PKK מציבים את יחסי ישראל עם העם הכורדי בפני פרשת דרכים. בעוד שהקשרים ההיסטוריים והאינטרסים המשותפים מהווים בסיס פוטנציאלי להידוק היחסים, העמדות הכורדיות, כפי שעולות משיחות הרקע שנערכו במסגרת המחקר לנייר מדיניות זה, חושפות תמונה מורכבת של ציפיות, חששות ודרישות קונקרטיות. אלה מעצבות הן את ההזדמנויות הגלומות בהעמקת הקשר עם ישראל, והן את האתגרים והמגבלות הנלווים לכך מנקודת מבט כורדית.

הזדמנויות הטמונות בשיפור היחסים מנקודת מבט כורדית

העמדה הכורדית מצביעה על מספר הזדמנויות מרכזיות שישראל יכולה למנף, אם תחליט לאמץ מדיניות פרואקטיבית יותר כלפי העם הכורדי.

חיזוק הציר הפרגמטי ו"ברית המיעוטים" במזרח התיכון

גורמים כורדיים רבים רואים בישראל ובכורדים מיעוטים באזור, בעלי היסטוריה משותפת של מאבק על קיום, זהות והכרה, החולקים איומים משותפים בדמות איראן וגורמים אסלאמיסטיים רדיקליים. קיימת תחושה כי הכורדים, בהיותם ברובם בעלי אוריינטציה חילונית ופרוגרסיבית, יכולים להוות חלק מציר מתון, חילוני ויציב יותר במזרח התיכון, כפי שהוא נתפס בשיח הכורדי עצמו. בהקשר זה, הכורדים מביעים שביעות רצון מהיחלשות הציר האיראני ומהעומת בין ישראל לבין רג'פ טאיפ ארדואן, הנתפס בעיניהם כנציג מרכזי של תפיסה אסלאמיסטית רדיקלית באזור. בנוסף, הסכמי אברהם נתפסים בעיני חלק מן הדוברים כלגיטימציה אזורית לחיזוק הקשרים עם ישראל, ויש אף קולות הקוראים לשילוב הכורדים, באופן פורמלי או סמלי, במרחב המדיני שנוצר סביבם.

מינוף השפעה ישראלית בזירה הבינלאומית (בעיקר מול ארה"ב)

קיימת ציפייה ברורה מצד גורמים כורדיים, בעיקר בסוריה, כי ישראל תעשה שימוש בהשפעתה בווינגטון ובבירות אירופיות מרכזיות כדי לקדם אינטרסים כורדיים. הכוונה היא ללובינג שיבטיח את המשך הנוכחות והתמיכה האמריקאית ב-SDF, יפעיל לחץ על תורכיה להימנע מפעולות אגרסיביות, ויסייע בקידום הכרה בזכויות הכורדים ובמבנים של אוטונומיה פוליטית וביטחונית.

שיתוף פעולה ביטחוני ומודיעיני דיסקרטי

בעוד שרוב הדוברים מביעים הסתייגות מסיוע צבאי ישראלי גלוי וישיר – מתוך חשש לתגובות נגד ולהפיכת הכורדים ל"פרוקסי ישראלי" – קיימת פתיחות ואף ציפייה לשיתוף פעולה מודיעיני ולסיוע טכנולוגי-צבאי דיסקרטי בתחומים מוגדרים. בין היתר הוזכרו הגנה מפני כטב"מים ומל"טים, בעיקר בזירה הסורית. בחלק מן השיחות עלתה גם אפשרות של סיוע ישראלי בהדרכה ובטכנולוגיות צבאיות בזירות כמו סוריה ואף איראן, בדומה לדפוס הפעולה של תורכיה ואיראן עצמן מול מיליציות אזוריות.

חיזוק הקשרים "הרכים" וקשרי People to People

דוברים רבים הדגישו את חשיבותם של קשרים שאינם נשענים אך ורק על אינטרסים ביטחוניים. הוצעו שיתופי פעולה אקדמיים, חילופי סטודנטים וחוקרים, הקמת מחלקות ללימודים כורדיים באוניברסיטאות בישראל, וכן סיוע טכנולוגי וחומרי לתחנות רדיו וטלוויזיה כורדיות, במטרה "להשמיע את הקול הכורדי" בזירה הבינלאומית. באופן אשר עשוי להפתיע, חלק מן הדוברים הצביעו על זכויות הערבים אזרחי ישראל – ובהן הכרה בשפה הערבית, חופש דת ובחירת הנהגה ברשויות המקומיות – כמודל רצוי שאליו שואפים כורדים, בעיקר בתורכיה.

אתגרים ומורכבויות מנקודת מבט כורדית (ודרישות מ ישראל)

לצד ההזדמנויות, הדוברים הכורדים מציגים שורה של אתגרים, חששות ודרישות שישראל נדרשת להביא בחשבון.

חשדנות ומשקעי עבר

ההיסטוריה של יחסי ישראל-תורכיה, ובמיוחד שיתוף הפעולה הביטחוני אשר לפי חלק מן הדוברים תרם למעצרו של עבדאללה אוג'לאן, מנהיג ה-PKK ממשיכה להוות מקור לחוסר אמון. בנוסף, קיים חשש שישראל תתייחס לכורדים ככלי טקטי בלבד מול איראן או תורכיה, ללא מחויבות אסטרטגית ארוכת טווח. בחלק מן השיחות עלתה ביקורת רחבה יותר על מה שנתפס כהתנהלות טקטית מתמשכת של ישראל בזירה האזורית, לרבות פעילות גופי המודיעין שלה, ללא אסטרטגיה אזורית כוללת וברורה.

הצורך בדיסקרטיות מול הסכנה שבהצהרות פומביות

אחד הנושאים החוזרים והמודגשים ביותר הינו ההצהרות הפומביות של בכירים ישראלים בדבר תמיכה בכורדים, בייחוד כאשר אינן מלוות במעשים קונקרטיים ובמחויבות מתמשכת. הצהרות אלו נתפסות כבעלות פוטנציאל נזק גדול מתועלת. לדבריהם, הצהרות כאלה מספקות תירוץ למתקפות מצד גורמים

ערביים ואזוריים, והופכות את הכורדים למטרה כ"שליחים" של ישראל. לפיכך, קיימת העדפה ברורה לפעולה מאחורי הקלעים, ללובינג שקט ולסיוע שאינו מתוקשר.

הפיצול הפנימי הכורדי והצורך במדיניות מותאמת

המרואיינים למחקר זה מייצגים זירות שונות – סוריה, תורכיה, איראן ועיראק – וזרמים פוליטיים וחברתיים מגוונים. הם מדגישים כי על ישראל להבין מורכבות זו ולהימנע מגישה אחידה מדי. היחסים עם ה-KRG בעיראק שונים מהותית מיחסים אפשריים עם ה-SDF בסוריה או עם גורמי אופוזיציה כורדיים באיראן ובתורכיה.

האיום התורכי והשפעתו

תורכיה של ארדואן נתפסת כאיום קיומי על הכורדים, במיוחד בזירה הסורית, וכשחקן הפועל באופן עקבי לסיכול הישגים כורדיים. קיימת ציפייה שישראל תפעל, בעיקר מול ארה"ב, לריסון תורכיה. ההתפתחות האחרונה בסוגיית ה-PKK, ובכלל זה קריאתו של אוג'לאן לסיום המאבק המזוין והצהרות בדבר פירוק הארגון, נתפסה על ידי חלק מן הדוברים כעובדה מוגמרת שעשויה לשנות את הדינמיקה. עם זאת, בשלב זה מוקדם לקבוע האם מדובר בהתפרקות מלאה ומעשית של הארגון או בצעדים הצהרתיים, והספקנות כלפי כוונותיה של תורכיה נותרה גבוהה.

ציפיות למדיניות ישראלית קוהורנטית וארוכת טווח

הכורדים מחפשים בעלי ברית אמינים ולא פטרוניים זמניים. קיימת דרישה מישראל להשקעה ארוכת טווח, הכוללת יחסים עמוקים, הדרכה ושיתופי פעולה מתמשכים, ולא תגובות אד-הוק למשברים. במקביל, קיים חשש ששינויים פוליטיים בישראל או בזירה האזורית יובילו לנטישה נוספת.

סוגיות מקומיות – רוז'בה, אסירים פוליטיים סיוע לוגיסטי

המרואיינים הדגישו מספר סוגיות מרכזיות שמעסיקות בימים אלו את הקהילות הכורדיות השונות. בסוריה, הסכנה לרוז'בה עלתה כנושא הקיומי והדחוף ביותר. הדוברים הדגישו את הצורך המיידי בהגנה מפני מל"טים וכתב"מים תורכיים, בהבטחת המשך הנוכחות האמריקאית, ובהתמודדות עם האיום התורכי והשפעתו על משטר א-שרע. בתורכיה הושמעה קריאה לתמיכה בינלאומית בשחרור סלהטין דמירטאש ובאסירים פוליטיים כורדים אחרים, ולהכרה בחינוך בשפה הכורדית. חלק מהמרואיינים קראו לישראל לתמוך בהוצאת ה-PKK מרשימת ארגוני הטרור. באיראן עלה צורך בסיוע לוגיסטי, רפואי וטכנולוגי לכווחות כורדיים המתנגדים למשטר. בחלק מן השיחות הובעה גם הערכה כי פגיעה מצטברת ביכולות המשטר עשויה ליצור תנאים לפעילות אופוזיציונית פנימית משמעותית יותר.

העמדות הכורדיות ביחס להזדמנויות ולאתגרים העומדים בפני יחסי ישראל והכורדים, משרטטות אופק חדש אפשרי ליחסים. אולם, אופק זה רצוף מהמורות ודורש מישראל מדיניות שקולה, רגישה וארוכת טווח. ההזדמנות המרכזית טמונה באינטרסים האסטרטגיים המשותפים ובפוטנציאל של הכורדים כשחקן אזורי בעל אוריינטציה חילונית ויכולת תרומה לייצוב במרחב הסוער של המזרח התיכון. עם זאת, מימוש פוטנציאל זה תלוי ביכולתה של ישראל לבנות אמון, לפעול בדיסקרטיות וביעילות בזירה הבינלאומית, ולהפגין מחויבות עקבית החורגת מהצהרות גרידא. האתגר המרכזי נותר ניווט בסבך האינטרסים האזוריים – ובראשם היחסים עם תורכיה – תוך הימנעות מצעדים העלולים לסכן את הכורדים יותר משהם מסייעים להם. הקשבה לקולות הכורדיים עצמם, מהווה תנאי הכרחי לגיבוש מדיניות ישראלית נבונה ואפקטיבית.

1. כיווני פעולה למדיניות ישראלית כלפי העם הכורדי

עקרונות מנחים

המציאות האזורית שנוצרה לאחר אירועי ה-7 באוקטובר, וביתר שאת נוכח השינויים בזירות הסורית, התורכית והאיראנית, מייצרת פוטנציאל חדש ליחסי ישראל-כורדים. פוטנציאל זה נובע משילוב של אינטרסים אסטרטגיים חופפים, תפיסות איום משותפות ותודעה כורדית כוללת הרואה בישראל שותף אפשרי. עם זאת, מימוש אינו מובן מאליה, והוא מחייב מדיניות ישראלית מודעת, עקבית וזהירה.

ראשית, מדיניות כלפי הכורדים צריכה להישען על ראייה כוללת של העם הכורדי כמרחב אחד, גם אם מפוצל בין מדינות שונות. הזהות והזיקות החוצות גבולות מחייבות חשיבה אסטרטגית שאינה מצמצמת לתגובות נקודתיות, ומתוכה יש לגזור התאמות מקומיות לכל זירה.

שנית, יש להבחין בין רמות פעולה שונות: מדיניות גלויה, פעילות דיפלומטית שקטה ושיתופי פעולה דיסקרטיים. מן השיחות עם גורמים כורדיים עולה העדפה ברורה לפעולה שאינה פומבית, במיוחד בזירות רגישות, מתוך הבנה שהצהרות שאינן מלוות במעשים קונקרטיים עלולות להזיק יותר מאשר להועיל. לפיכך, עקרון הדיסקרטיות הוא רכיב מרכזי באפקטיביות המדיניות.

שלישית, המדיניות הישראלית צריכה להתבסס על בניית אמון ארוך טווח ולא על מימוש אינטרסים טקטיים בלבד. החשדנות הכורדית כלפי שחקנים אזוריים ובינלאומיים נובעת מניסיון היסטורי של שימוש נקודתי ללא מחויבות מתמשכת, ומדיניות שתיתפס כך עלולה לשחוק במהירות את מרחב ההשפעה הישראלי.

רביעית, יש להימנע מגישה אחידה כלפי הזירות השונות. היחסים עם הנהגת כורדיסטן העיראקית שונים מהותית מאלה שניתן לפתח עם הכוחות הכורדיים בסוריה, עם שחקנים פוליטיים בתורכיה או עם גורמי אופוזיציה כורדיים באיראן. עם זאת, שונות זו מחייבת יישום דיפרנציאלי של עקרונות משותפים, ולא ויתור על מסגרת כוללת.

לבסוף, מדיניות כלפי הכורדים מחייבת מודעות לסבך האינטרסים האזוריים, ובראשם היחסים עם תורכיה והעימות עם איראן. פעולה שאינה רגישה להקשרים אלה עלולה להחריף לחצים על הכורדים ולפגוע ביכולתם לממש הישגים פוליטיים וביטחוניים. האתגר המרכזי אינו עצם הקשר, אלא האופן, העיתוי והמינון של מימוש.

עקרונות אלה מהווים מסגרת חשיבתית ולא תכנית פעולה סגורה. הסעיפים הבאים מציגים כיווני פעולה ישימים, בזירות השונות, תוך איזון בין הזדמנויות אסטרטגיות לבין סיכונים ממשיים.

סוריה: האוטונומיה הכורדית כאינטרס כורדי וכאינטרס ישראלי

הזירה הסורית היא הדחופה והרגישה ביותר ביחסי ישראל-כורדים, ובה מתלכד באופן החריף ביותר המתח בין פוטנציאל אסטרטגי לבין סיכונים ממשיים. קריסת הסדר הישן, עלייתה של סוריה של א-שרע, והניסיונות לגבש מסגרות מדיניות וביטחוניות חדשות מציבים את הסוגיה הכורדית בלב עיצוב הסדר האזורי המתהווה.

מעבר לחשיבותה הקיומית עבור הכורדים עצמם, המשך קיומה של אוטונומיה כורדית אפקטיבית בצפון-מזרח סוריה משרת גם אינטרס ישראלי מובהק: הצרת מרחב הפעולה האזורי של תורכיה, ויצירת חיץ מדיני-ביטחוני בין אנקרה לבין סוריה של א-שרע. חיץ זה עשוי לצמצם את יכולתה של תורכיה להקרין עוצמה צבאית ופוליטית לעומק הזירה הסורית, ולתרום לבלימת השפעתה האסלאמיסטית באזור.

המלצות מרכזיות:

- **שימור וחיזוק האוטונומיה הכורדית בצפון-מזרח סוריה (רוז'בה):** לפעול, בעיקר באמצעות ערוצים דיפלומטיים שקטים, לשימור מרחב אוטונומי כורדי אפקטיבי, גם במסגרת פורמלית של מדינה סורית אחת. אוטונומיה זו היא תנאי בסיסי לשימור הישגיהם האזרחיים, הביטחוניים והפוליטיים של הכורדים מאז 2012, וכן מרכיב מייצב במציאות הסורית המתהווה.

- **עידוד מבנה מדינתי מבוזר בסוריה של א-שרע:** לתמוך, באופן שאינו פומבי, במודלים של ביזור שלטוני או קונפדרציה דה-פקטו בסוריה, כחלופה לריכוז סמכויות בדמשק. מבנה כזה עשוי לאפשר שילוב של קבוצות מיעוט, לצמצם מתחים פנימיים ולהפחית את הסיכון להתבססות שלטון ריכוזי עוין.
- **הגנה מדורגת על מיעוטים בסוריה:** לפעול בזירה הדיפלומטית והבינלאומית לקידום תפיסה של הגנה מדורגת על מיעוטים שאינם ערבים סוניים, ובכללם כורדים, עלאוויים ודרוזים, בהתאם לרמת האיום הנשקפת לכל קהילה. בהקשר זה, המודל של ההגנה הישראלית על הדרוזים בדרום סוריה מייצג את קצה הרצף של מעורבות והגנה, ואינו בהכרח דגם אחיד לכלל המיעוטים.
- **מינוף מנופי ההשפעה של ישראל בזירת הלגיטימציה הבינלאומית של סוריה:** לבחון שימוש מושכל במנופי ההשפעה המדיניים של ישראל, ובפרט בהשפעתה על עמדות ארצות הברית ושותפות מערביות, בכל הנוגע לשילובה של סוריה של א-שרע מחדש במערכת האזורית והבינלאומית. מנופים אלו עשויים לשמש להצבת ציפיות, גם אם בלתי מוצהרות, באשר למעמד הכורדים במסגרת הסדר סורי חדש.
- **שילוב עקיף של האינטרס הכורדי בהסדרים ביטחוניים אזוריים:** להתייחס לאפשרות שניסיונות אמריקאיים לגבש הסכמים ביטחוניים או מנגנוני תיאום בין ישראל לסוריה יהוו מסגרת שבה ניתן יהיה להטמיע, במישרין או בעקיפין, אינטרסים כורדיים – כגון שימור אוטונומיה דה-פקטו, ערבויות ביטחוניות אזוריות, או מנגנונים מרסנים לפעולה צבאית תורכית בצפון סוריה.
- **שתדלנות להמשך הנוכחות האמריקאית בצפון-מזרח סוריה:** לעשות שימוש בקשריה של ישראל בווינגטון כדי לתמוך בהמשך הנוכחות הצבאית האמריקאית בצפון-מזרח סוריה, הנתפסת על ידי הכורדים כעוגן ביטחוני מרכזי וכגורם מאזן מול תורכיה, סוריה של א-שרע ושחקנים עוינים נוספים.
- **סיוע ביטחוני-טכנולוגי דיסקרטי:** לבחון אפשרויות לסיוע שקט וממוקד בתחומי הגנה מפני מל"טים וכטב"מים, אשר זוהו בשיחות כצורך הביטחוני הדחוף ביותר עבור הכוחות והאוכלוסייה הכורדית בצפון-מזרח סוריה. סיוע מסוג זה נתפס כלגיטימי יותר ופחות מסלים מסיוע התקפי.
- **שילוב הצהרות פומביות במהלך אסטרטגי כולל:** לעשות שימוש מדוד בהצהרות פומביות של בכירים ישראלים בדבר מחויבות לזכויות הכורדים ולביטחונם, כחלק ממהלך מדיני רחב ומגובה בצעדים ממשיים. מן השיחות עולה כי הצהרות פומביות מתקבלות בברכה, אם כי פער בין מסר לפעולה עלול לפגוע באמון ולהגביר סיכונים.
- **תמיכה בשיקום ובפיתוח אזרחי באזורים הכורדיים:** לעודד ולתמוך, באמצעות ערוצים בינלאומיים ושיתופי פעולה אזרחיים, בפרויקטים הומניטריים, שיקום תשתיות ופיתוח כלכלי בצפון-מזרח סוריה, לרבות שיתוף ידע וטכנולוגיה ישראלים בתחומים אזרחיים כגון חקלאות, מים, אנרגיה ובריאות, במטרה לחזק את החוסן, היציבות והלגיטימציה של הממשל המקומי הכורדי בעיני האוכלוסייה.
- **מעקב זהיר אחר יישום ההסכם בין הכורדים לסוריה של א-שרע:** לעקוב מקרוב אחר יישום ההסכם שנחתם בין הנהגת הכורדים לבין סוריה של א-שרע, תוך בחינה מתמדת של מידת מחויבותו בפועל לשילוב הכורדים ולשמירה על הישגיהם, והימנעות מהנחת הנחות מוקדמות לגבי הצלחתו או כישלונו.

תורכיה: לחץ דיפלומטי, זכויות אדם והתמודדות עם משטר עוין

מדיניותה של תורכיה תחת הנהגתו של ארדואן מציבה את אנקרה כשחקן אזורי עוין לישראל, הן בשל תמיכתה המוצהרת והמעשית בחמאס במהלך המלחמה, והן בשל קידום תפיסה אסלאמיסטית רדיקלית בזירות שונות במזרח התיכון. במקביל, הכורדים בתורכיה – הקהילה הכורדית הגדולה ביותר באזור – ממשיכים לסבול מדיכוי פוליטי, תרבותי ומשפטי מתמשך, הנמשך עוד מימי ראשית הרפובליקה התורכית. בהקשר זה, הסוגיה הכורדית אינה רק עניין של זכויות מיעוט, אלא מרכיב משמעותי במאבק אזורי רחב יותר מול מדיניות תורכית אגרסיבית ועוינת לישראל.

המלצות מרכזיות:

- **לחץ דיפלומטי שקט וגיבוי לגורמים ליברליים וכורדיים:** לעשות שימוש בערוצים דיפלומטיים דיסקרטיים ובהשפעתה של ישראל על ארצות הברית ומדינות אירופה, במטרה לעודד הפעלת לחץ מתמשך על תורכיה בסוגיות של זכויות אדם, זכויות מיעוטים ושלטון החוק. במקביל, לעודד גורמים ישראלים לא-ממשלתיים – לרבות מפלגות פוליטיות דמוקרטיות וליברליות, ארגוני חברה אזרחית וארגוני זכויות אדם – להביע תמיכה פומבית בשחרורו של סלאחטין דמירטאש ובשחרור מנהיגים ואנשי ציבור נוספים מ-HDP/DEM הכלואים בתורכיה, וכן בהכרה בזכויות תרבותיות בסיסיות של הכורדים, ובראשן חינוך בשפה הכורדית.
- **בחינה מחודשת של המדיניות הישראלית כלפי ה-PKK:** על ישראל לבחון מחדש את מדיניותה כלפי ה-PKK ואף לדחוף לשינוי דומה בארצות הברית ועם שותפות בינלאומיות נוספות. בחינה זו אינה נגזרת משיקולי פנים תורכיים, אלא מהאינטרס הישראלי הרחב להתמודד עם משטר עוין התומך בארגוני טרור אנטי-ישראליים, ובהם חמאס. במסגרת זו, יש לשקול תמיכה בהסרת ה-PKK מרשימות הטרור, כחלק מחשיבה אסטרטגית כוללת ולא כתגובה להתפתחויות נקודתיות בזירה התורכית.
- **קידום דיאלוג עם גורמי אופוזיציה כורדיים מתונים באמצעות גורמים מתונים בישראל:** להכיר בכך שממשלת ישראל בהרכבה הפוליטי הנוכחי חסרה לגיטימיות ציבורית רחבה בזירה התורכית, וכי דיאלוג ישיר בין גורמים ממשלתיים ישראלים לבין מפלגת DEM עלול לפגוע בגורמים הכורדיים עצמם ולהקשות עליהם בזירה הפנימית. לפיכך, אם קיים מרחב לדיאלוג אפקטיבי, הוא מצוי בעיקר באמצעות גורמים ישראלים הנתפסים בתורכיה כמתונים ואף כאופוזיציוניים לממשלה הנוכחית – לרבות מפלגות דמוקרטיות וליברליות כגון הדמוקרטים ויש עתיד, וכן ארגוני חברה אזרחית, מכוני מחקר ומכוני מדיניות. דיאלוג כזה עשוי לאפשר בניית קשרים, הבנת עמדות הדדית וחיזוק הלגיטימציה הבינלאומית של האופוזיציה הכורדית, מבלי להציב אותה בעמדה פגיעה מול השלטון התורכי.

איראן: הכורדים כמרכיב אופוזיציוני בעל פוטנציאל פעולה ייחודי

הכורדים באיראן מהווים רכיב מרכזי ומתמשך במרחב ההתנגדות למשטר. בשונה ממוקדי אופוזיציה אזרחיים אחרים, הם משלבים זהות לאומית מובחנת, ניסיון ארוך שנים של עימות עם השלטון, ותשתיות ארגוניות הנשענות גם על כוח חמוש. אירועי המחאה סביב מהסא אמיני – צעירה כורדית שנהרגה לאחר מעצרה על-ידי "משטרת הצניעות" בשל אי-עטיית חג'אב – המחישו כיצד סוגיה כורדית יכולה להפוך לזרז של מחאה כלל-איראנית רחבה, ולהציב את הכורדים בלב הדינמיקה האופוזיציונית.

המלצות מרכזיות:

- **הכרה בכורדים כיעד אסטרטגי ייעודי במדיניות ישראל מול איראן:** לגבש התייחסות ייחודית לכורדים באיראן כחלק מתפיסה כוללת מול המשטר, ולא כנספח הומניטרי או קהילתי; לרבות הקצאת קשב, משאבים וערוצי עבודה נבדלים.
- **מיסוד תשתית קשר רציפה עם גורמים כורדיים איראניים:** לפתח ולתחזק ערוצי קשר רציפים, ככל האפשר מחוץ לאיראן ובמתכונת דיסקרטיות, עם גורמים כורדיים פוליטיים ואזרחיים, לצורך מיפוי צרכים ויכולות ובניית תשתית לשיתוף פעולה ארוך טווח.
- **סיוע טכנולוגי ומקצועי לחיזוק יכולת פעולה פנימית:** להעדיף סיוע המעצים כושר שרידות ויכולת פעולה מתמשכת, כגון אמצעי תקשורת מאובטחים, כלים להתמודדות עם ניטור ודיכוי, יכולות תיעוד והפצה, רפואה דחופה וידע לוגיסטי – ככלים לחיזוק חוסן והתארגנות לאורך זמן.
- **היערכות לתרחישים של התערערות משטרית והצטרפות מבפנים:** לבחון מראש תרחישים של הסלמה או קריסה חלקית, ואת האופן שבו ישראל יכולה להיערך מדינית ואנליטית להבנת גבולות הפעולה והסיכון בזמן אמת.

- **חיזוק הלגיטימציה הבינלאומית של הכורדים כחלק מהאופוזיציה האיראנית:** לפעול מול ארצות הברית ומדינות אירופה כך שהדיון באופוזיציה האיראנית יכלול באופן שיטתי גם את הזירה הכורדית, על בסיס דיכוי לאומי, זכויות אדם ותפקידם ההיסטורי בהתנגדות למשטר.
- **הבחנה בין הצהרות פומביות לבין צעדים אפקטיביים:** אם ננקטות התבטאויות פומביות ישראליות ביחס למאבק נגד המשטר האיראני, לוודא שהן משתלבות בצעדים בעלי משמעות מעשית עבור גורמי אופוזיציה, ולא נותרות ברמת מסר בלבד.
- **הדגשת הייחוד הכורדי בהקשר של יכולות חמושות:** להביא בחשבון כי הכורדים באיראן הם, ככל הידוע, הגורם האופוזיציוני היחיד המחזיק גם תשתיות של כוח חמוש מאורגן; עובדה זו יוצרת פוטנציאל פעולה אך גם מעלה סיכון, ומחייבת מדיניות זהירה ומדורגת.
- **סיוע אזרחי-הומניטרי עקיף למוקדי פגיעות כורדיים:** לעודד, באמצעות שותפים בינלאומיים וארגונים לא-ממשלתיים, סיוע אזרחי ורפואי לקהילות כורדיות הסובלות מדיכוי, במיוחד במצבים של גל מעצרים, פציעות או עקירה פנימית, כחלק מחיזוק החוסן הקהילתי.

עיראק: אוטונומיה ממוסדת, רגישות איראנית ומרחב פעולה זהיר

הזירה העיראקית מציבה לישראל שילוב ייחודי של הזדמנות אסטרטגית ורגישות אזרחית גבוהה. האוטונומיה הכורדית בצפון עיראק היא הממוסדת, היציבה והוותיקה ביותר מבין הריכוזים הכורדיים, ומקיימת מערך יחסים ענף עם שחקנים אזרחיים ובינלאומיים. בד בבד, מדובר בזירה הנתונה למעורבות עמוקה וללחץ מתמשך מצד איראן, הרואה בצפון עיראק מרחב השפעה וביטחון חיוני. מציאות זו מחייבת מדיניות ישראלית זהירה, עקבית וארוכת טווח.

המלצות מרכזיות:

- **שימור וחיזוק האוטונומיה הכורדית בעיראק כעוגן אזרחי מייצב:** לראות בהמשך קיומה של האוטונומיה אינטרס אזרחי חשוב, ולפעול לשימור יכולותיה המוסדיות, הכלכליות והביטחוניות, תוך הימנעות ממהלכים העלולים לערער את מעמדה מול בגדאד או שחקנים אזרחיים.
- **העמקת קשרים דיסקרטיים וארוכי טווח עם הנהגת כורדיסטן העיראקית:** לבסס קשרים מתמשכים ושקטים הנשענים על אמון, רציפות ותפיסה אסטרטגית ארוכת טווח.
- **העדפת פעולה שקטה והימנעות מהצהרות פומביות:** להימנע מהצהרות פומביות העלולות להציב את האוטונומיה בעמדה פגיעה מול איראן או גורמים פרו-איראניים בעיראק.
- **סיוע ושיתוף פעולה אזרחי, כלכלי וטכנולוגי:** לעודד שיתופי פעולה אזרחיים ממוקדים עם האוטונומיה הכורדית בצפון עיראק בתחומים שאינם ביטחוניים, ובראשם חקלאות, מים, בריאות, אנרגיה אזרחית וטכנולוגיות לניהול שירותים ציבוריים. שיתופי פעולה אלה יכולים לכלול העברת ידע מקצועי, הכשרות וייעוץ, רצוי באמצעות ערוצים לא-ממשלתיים.
- **תמיכה עקיפה במעמד האוטונומיה בזירה הבינלאומית:** לעשות שימוש בקשרים עם שחקנים בינלאומיים, ובראשם ארצות הברית, כדי לתרום לשימור מעמדה של האוטונומיה ולמניעת צעדים העלולים להחליש אותה – גם ללא ייחוס פומבי.
- **מודעות לרגישות האיראנית ולסיכונים הסלמה:** לפעול במינון מדוד ובהערכת סיכונים מתמדת, מתוך הבנה שהזירה העיראקית נתפסת בטהראן כמרחב פעולה חיוני.
- **הבחנה בין הזירה העיראקית לזירות כורדיות אחרות:** להימנע מהשלכת דפוסי פעולה מסוריה, תורכיה או איראן על הזירה העיראקית; נדרשת מדיניות ייעודית המותאמת למאפייניה.

המישור הכללי: בניית תשתית ארוכת טווח ליחסי ישראל-כורדים

מעבר לפעולה הזירתית המותאמת לכל ריכוז כורדי, נדרשת מדיניות ישראלית רוחבית כלפי העם הכורדי בכללותו, הנשענת על כלים "רכים", אזרחיים ובינלאומיים. מישור זה מאפשר בניית אמון, העמקת היכרות הדדית ויצירת תשתיות ארוכות טווח ליחסים, גם בזמנים שבהם מרחב הפעולה המדיני-ביטחוני מצומצם.

המלצות מרכזיות:

- **עידוד מחקר ודיאלוג אקדמי:** לתמוך בהקמת מחלקות, מרכזים ותכניות ללימודים כורדיים באוניברסיטאות ובמוסדות מחקר בישראל, ולעודד מחקר משותף בין חוקרים ישראלים וכורדיים.
- **קידום קשרי חברה אזרחית (People to People):** לעודד מפגשים, דיאלוגים ויוזמות משותפות בין ארגוני חברה אזרחית, אנשי תרבות, אינטלקטואלים ואקדמאים מישראל ומהעולם הכורדי.
- **סיוע תקשורתי וכלי ביטוי עצמאיים:** לבחון אפשרויות לסיוע טכנולוגי וחומרי לכלי תקשורת כורדיים עצמאיים, במטרה לאפשר להם להשמיע את קולם בזירה האזרחית והבינלאומית.
- **בחינת שילוב הכורדים במסגרות אזרחיות:** לפעול לקידום שילוב נציגים כורדיים במסגרות אזרחיות של דיאלוג ושיתוף פעולה, בהתאם להתפתחויות בשטח; לרבות בחינת שילוב נציגים מה-KRG בעיראק או מה-AANES בסוריה, שילוב הקהילות הכורדיות בפרוייקטים המקדמים חיבוריות אזרחיות כמו ה-IMEC, ואף בחינה ארוכת טווח של הרחבת "הסכמי אברהם" או יצירת מסגרות דומות.
- **קידום שיח עם הפזורה הכורדית:** לטפח ערוצי הידברות וקשרים שיטתיים עם ארגונים ואישים משפיעים בפזורה הכורדית באירופה ובמערב.
- **קידום ביקורים של נציגים ומנהיגים כורדיים בישראל:** לאפשר ולעודד ביקורים של מנהיגים פוליטיים, אנשי רוח, אקדמאים ונציגי חברה אזרחית כורדיים בישראל, באופן מדורג ובהתאם לנסיבות.
- **שילוב ביקורים מובנים ביישובים ערביים ודרוזיים במסגרת ביקורים בישראל:** לשלב באופן מובנה סיורים, מפגשים וימי עיון ביישובים ערביים ודרוזיים, לרבות מפגש עם הנהגה מקומית נבחרת, אנשי חינוך ופעילים אזרחיים, בדגש על סוגיות מעמד מיעוטים, שפה, חופש דת ותרבות ושלטון מקומי דמוקרטי. מן השיחות עולה כי עבור גורמים כורדיים, ובפרט מתורכיה, חשיפה ישירה למרחב האזרחי הקיים בישראל נתפסת כמודל השוואתי משמעותי.
- **טיפוח המורשת המשותפת וחיזוק הקשר עם קהילת יוצאי כורדיסטאן בישראל:** להכיר בקהילת יוצאי כורדיסטאן בישראל כגשר טבעי וייחודי, ולטפח את המורשת ההיסטורית, התרבותית והחברתית המשותפת באמצעות יוזמות תרבותיות, חינוכיות ואקדמיות, תיעוד ושימור מורשת יהודי כורדיסטאן, וקידום מפגשים ושיתופי פעולה עם גורמים כורדיים מהאזור ומהפזורה.

מנגנוני יישום ובקרה

- **הקמת גוף מתאם ייעודי:** לשקול הקמת דסק או גוף מתאם ייעודי במטה לביטחון לאומי או במשרד החוץ, שיהיה אמון על ריכוז מידע, גיבוש מדיניות ותיאום הפעולות הישראליות כלפי הכורדים בזירות השונות. גוף כזה יסייע להבטחת ראייה מערכתית, רציפות וקוהרנטיות במדיניות.
- **הערכות מצב תקופתיות:** לקיים הערכות מצב ודיונים אסטרטגיים תקופתיים בדרגים הבכירים, לצורך התאמת המדיניות הישראלית להתפתחויות הדינמיות בזירות הכורדיות ובמרחב האזורי כולו.

ז. סיכום ומסקנות – מדיניות כורדית כוללת כבחירה אסטרטגית לישראל

נייר זה מציע שינוי תפיסתי ומדיני באופן שבו ישראל מתייחסת לעם הכורדי ולזירות הכורדיות השונות. השינויים הדרמטיים במזרח התיכון מאז ה-7 באוקטובר – ובפרט קריסת הסדר הישן בסוריה,

ההתפתחויות בזירה התורכית והעמקת העימות עם איראן – אינם יוצרים רק אתגרים חדשים, אלא גם חלון הזדמנויות נדיר לעיצוב מדיניות ישראלית יזומה וארוכת טווח.

הכורדים אינם "קהילה" אזורית שולית, אלא עם של עשרות מיליוני בני אדם, בעל תודעה לאומית משותפת, פריסה גיאוגרפית רחבה ונוכחות משמעותית בצמתים אסטרטגיים במזרח התיכון. חרף ההבדלים הפוליטיים, המשפטיים והביטחוניים בין הריכוזים הכורדיים השונים, מן השיחות שנערכו לצורך כתיבת נייר זה, עולה תפיסה עקבית של גורמים כורדיים הרואים את עצמם כחלק מקבוצה אחת, ואת היחסים עם ישראל כיחסים אפשריים הנשענים על אינטרסים הדדיים – ולא רק על צורך טקטי נקודתי.

מנקודת מבטה של ישראל, היחסים עם הכורדים אינם צריכים להיתפס כתוצר לוואי של עימותים עם שחקנים אחרים, אלא כרכיב עצמאי במדיניות האזורית. בזירה הסורית, המשך קיומה של אוטונומיה כורדית אפקטיבית משרת אינטרסים ישראליים ברורים של ביזור, ריסון ההשפעה התורכית והגנה על מיעוטים. בזירה התורכית, הסוגיה הכורדית משתלבת בהתמודדות רחבה יותר עם משטר עוין התומך בחמאס ומערער את היציבות האזורית. באיראן, הכורדים הם רכיב אופוזיציוני ייחודי, בעל פוטנציאל פעולה פנימי; ובצפון עיראק מתקיימת אוטונומיה ממוסדת המהווה עוגן יציבות – אך גם זירה רגישה המחייבת זהירות. כל אחת מן הזירות מחייבת מדיניות ייעודית, אך כולן צריכות להיגזר מתפיסת-על אחת, קוהרנטית.

אחד הלקחים המרכזיים העולים מן הנייר הוא מגבלותיה של מדיניות תגובתית, מקוטעת וקצרת טווח. הכורדים עצמם מביעים חשדנות כלפי מה שהם תופסים כהתנהלות טקטית מתמשכת מצד ישראל, ומצפים לגיבוש קו עקבי, דיסקרטי אך מחויב, הנשען על הבנת המורכבות הפנימית שלהם ועל נכונות להשקעה לאורך זמן. בהיעדר מדיניות כזו, קיים סיכון ממשי להחמצת חלון ההזדמנויות הנוכחי ואף להעמקת אי-האמון.

לבסוף, נייר זה מדגיש כי מדיניות ישראלית כלפי הכורדים אינה יכולה להתבסס רק על שיקולים ביטחוניים צרים. הכלים ה"רכים" – אקדמיים, אזרחיים, תרבותיים והומניטריים – אינם תוספת שולית, אלא רכיב אסטרטגי בבניית אמון, בלגיטימציה הדדית ובהעמקת קשרים לאורך זמן. החיבור למורשת המשותפת, לקהילת יוצאי כורדיסטאן בישראל, לפזורה הכורדית במערב ולמרחבים אזרחיים בישראל הנתפסים בעיני כורדים כמודל השוואתי, מחזק את התשתית האנושית שעליה יכולה להיבנות מדיניות מדינית-אסטרטגית יציבה.

הבחירה העומדת בפני ישראל אינה בין מעורבות מלאה לבין הימנעות מוחלטת, אלא בין המשך התנהלות אד-הוק לבין גיבוש מדיניות כורדית כוללת – מפוכחת, עקבית וארוכת טווח – המותאמת לכל זירה אך נשענת על היגיון אסטרטגי אחד. נייר זה מבקש להניח תשתית לחשיבה כזו, מתוך הבנה שהכורדים צפויים להוסיף ולהיות שחקן משמעותי במזרח התיכון המשתנה; והשאלה אינה אם ישראל תידרש אליהם, אלא באיזה אופן.